

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Rieger Imre.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BOGA KÁROLY, SZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt. félévre 1 frt 50 kr. Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számítottak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — DEZSI LÁSZLÓ egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Hidelve, Új-utca, 36. sz. a.) küldendők.

A nevelés theoriái és theoristái.

A nevelés történelme megírásra vár még. Minden időszakban voltak ugyan, a kik szivesen foglalkoztak e témával, mind az ethikai, mind pedig a socialis philosophusok között, de azért fejlődésének és haladásának történelmét még máig senki sem írta meg. Midőn a főbb elvek történelmének mintegy madártávlati képét szándéksunk előadni, legelőször is Görögországot és Rómát veszszük szemügyre. Görögországban egy darab ideig csak is zenét és testgyakorlatot tanítottak, mihez idő multával rendre hozzá csatoltatott a hét műfaj. u. m. grammatika, rhetorika, dialectika, aritmétika, musika, geometria és astronomia. Ezeket folytatták a rómaiak, mint „Triviumot“ és „quadriviumot“, fel egészen a középkorig. Szabály szerint a görögök semmi nyelvet sem tanultak a magukén kívül, s mind a rómaiak, mind a görögök hat órát szabtak egy naphól a tanulásra.

Plato „Respublica“ czimű művében azt állítja, hogy a gyermeknek 10 éven alól főfoglalkozása legyen a gymnastika; tiztől tizenháromig tanuljon írni és olvasni, és tizennégytől tizenhatig költészetet és zenét. A zene tán legjellemzőbb vonása a görög nevelésnek. A mint Görögországból Rómába lépünk, az ideális nevelés azonnal practicussá változik. A görög indulatos, fogékony, szemlélődő, finom, szóval philosophus volt; a római ellenben merev, a theoria iránt türelmetlen, rendszeres és hadakozó, szóval hódító és kormányzó. A fennebb elősorolt hét liberalis műfaj volt a római nevelés kiindulási pontja a görög nyelvvel együtt, és a mi a zene volt a görögnél, az volt a rhetorika a rómainál.

Ez rövid rajza a pogány-világ két fő nevelési rendszerének.

Ezeket követték a latin egyházi atyák: Tertullian, Cyprian, Hieronimus és Augustinus. Ezeket követték a hatalmasabb iskolatanítók csoportjai. Az atyák tisztán egyházi nevelést igyekeztek adni. Az iskolatanítók a kolostori tanulmányokhoz igyekeztek csatolni a várak jellegét, ez lévén a lovagkor időszaka. A tanulóknak három fokozaton kellett áthaladni, u. m. a szolga, az úr és a lovagén, hogy így a tudományos tanfolyam hét műfaja kiegészítették, a hét szabad lovagi műfajjal, u. m. a lovaglás, úszás, íjazás, küzdés, solymászat, játék és költészetel. Ez utóbbi, a mint látszik, elég egyetemes volt, bármennyire lehetett legyen is megvalósítani.

Mind a Renaissance a 15-ik, mind pedig a Reformatio a 16-ik százban, nagy szerepet játszottak a nevelés haladásában. Az elsőnek köszönhetjük a Szent-Pál iskolát és a More Utopiáját; az utóbbinak az úgynevezett „humanista“-nevelés ama rendszerét, a mely több nemzedéken a át nagy angol iskolák irányát megszabta.

A humanistákat a realisták követték, kiknek vezérök és irányadójak az első valódi nevelési reformator Comenius Amos János volt, ki 1592-ben Morvában született. Első műve a „Didactica Magna“ volt, mely teljes tankönyv volt a nevelés minden ágában s egyszersmind első kísérlet is az egész tárgynak systematikus megírására. Rendszerének kulcsa a természet módszere. Ő minden nevelési módszert a természetre vonatkoztat és minden elvet abból von le. Módszerét, az igazat megvallva, egy kissé túl is hajtja, a mennyiben a természet szervi növekedése nem analog az emberi elmének magasabbrendű kiterjedéseivel. Az ember elméje, szerinte, elkerülhetetlenül abban az irányban halad, a melyikbe a természet kényszeríti, s így összes teendők a nevelés terén az, hogy ösztönözzük és irányt adjunk neki. Fő elve a tanítást illetőleg az, hogy azt az ifju korban meg kell kezdeni, s főleg gyakoroltassék a reggeli órákban és hogy minden tárgy viszonyítottassék a tanuló korához és tehetségéhez. A könyvekben és leczkékben a concret előzze meg az abstractot, előbb a dolgot tanítsuk meg s csak azután a szót; előbb a szót s csak azután a szószervezetet; előbb egyes részleteket s csak azután az elveket. Eből látszik, hogy Comenius nemcsak korát, hanem még némi részben a mi korunkat is túlhaladta. Az is sajátos, hogy némely legelső paepagogunk éppen az ő elveit hangsúlyozza.

Comeniusnak egy másik elve az volt, hogy legyen pontos s az iskolába járás, hogy előre minden teendőt meg kell állítani rendszeresen, ő épen e czél eléréseért határozottan elútasított minden tanulót, a ki az évnek bizonyos meghatározott szakán kívül ment az iskolába. Ez, azt hiszem, oly szabály és gyakorlat, a melyet e soroknak minden olvasója helyeselni fog, s a mit sokan irigyelni is fognak Comeniustól.

De a mi jelen nevelési rendszerünknek némely fontos tényezője ismeretlen volt előtte. Abban az időben nem volt nevelési törvény, nem voltak szabályok, nem voltak az iskolába járást ellenőrző hivatalnokok és nem voltak iskolafelügyelők!

Van Comeniusnak még más figyelemreméltó elve is. A gyermek lelki fejlődésének természetes rendjét figyelemmel kell kísérni, s először nevelnünk kell felfogását, azután emlékezetét, azután belátását és végül ítéletét. Azt lehetne mondani, hogy ennél józanabb és gyakorlatibb elvet a nevelés alapjául még senki fel nem állított. Annyi bizonyos, hogy korunk doctinaire speculatioival szemben nem vallunk szégyent. Comenius minta nemzeti iskolájában tanított olvasást, írást, számítást, mérést, éneklést, bibliát, történelmet és természeti földrajzot. Nyelvet csupán az anyanyelvet kell tanítani, mert valamely idegen nyelv tanítása, a míg az élő nyelv, absurdum. Az iskolát be kell osztani hat osztályba, úgy, hogy a hatodik évtől a tizenkettőig terjedjen. Naponta csak négy óra fordítottassék tanulásra, kettő délelőtt és kettő délután. Délelőtt az értelem és emlékezet, délután a kéz és hang művelése végeztessék. Délután semmi újat sem kell tanulni. A „nemzeti“ iskola után következnek a „latin“, mely szintén hat osztályból álljon és a tizenkettődik évtől a tizennyolezig terjedjen. Tárgyak legyenek grammatika, physika, mathematica, ethika, dialectika és rhetorika. És, hogy a cursus teljes legyen, következék az egyetem.

„Minél többet gondolkozunk e Comenius módszereiről — mondja Browning Oscar — Annál inkább meggyőződünk, hogy abban mennyi érdemel figyelmet s csodálkozunk kell, hogy ily sok bölcsesség kétszázötven évig volt tanítóink előtt és mégis annak kincseit nem használták fel.“

A gyakorlati és messzelátó Comeniustól az idealista Miltonhoz térünk. Amaz iskolamester volt, ki minden idejét és tehetségét a maga körül gyűjtött tanulókra fordította; ez pedig tudós, ki könyvei között élt s vajmi keveset tudott a gyermek élet világáról. — A két férfi közti lényeges különbséget azonnal észreveszük, ha elveiket összehasonlítjuk. Az egyik egy meghatározott és tisztán formulázott rendszert adott, melynek alapja a természet és psychologia volt s mely éppen azért alkalmazható volt bárhol és bármikor. A másik egy órási ideált állít fel, a mely csaknem felülmúlja az ember képzelődését és a melyet ezer közül egy alig tud érvényesíteni.

A Milton »Tractate ou Education« 1644-ben jelent meg először és újra nyomtatott 1673-ban. Ebben ő a teljes és jó nevelést olyannak írja le, a mely alkalmas arra, hogy az embert képessé tegye kötelességeinek igazságos, ügyes és bátor végrehajtására a magán és nyilvános életben úgy, mint a békében és háboruban. Módszerének megfelelőnek egyszerre olyan egyetemet kell alapítani, a mely iskola is egyetem is legyen. Annak akkorának kell lenni, hogy 130 egyén férjen el benne, kik közül tiz tanió és igazgató, a többi pedig tanuló, úgy hogy mindenik tanítónak jusson tiz tanuló. A tanuló belépik tizenkét éves korában és ott ül huszonegyig. Mindennapi munka három részre oszlik, úgy mint tanulásra, testgyakorlásra és evésre. A tanulás eme templomában legbámulatosabb a cursus.

A tanulók amaz áldott kilencz év alatt a következő tárgyakra kell, hogy elkészüljenek eme legfőbbkésebb „akadémiában“: latin, grammatika, számtan, geometria, biblia, geographia, görög, természet-philosophia, trigonometria, architectura, hajózás, boncztan, gyógyá-

szat, erkölcsan, gazdaságtan, olasz, politika, törvény, theologia, egyh. tört., kaldi, és syr nyelvek, logika, rhetorika, költészet, zene és hadtudomány. Huszonhat tárgy és még milyenek! Az igaz, hogy egy néhány csak másodrendű szerepet játszik, s csak közönléként fordul elő. Így péld. azt mondja, hogy az olaszt az üres órában is könnyű megtanulni. De azt ám nem mondja meg, hogy az az üres óra hol és mikor lesz. Elmondhatjuk, hogy e nagyszabású terv csak két részben hiányos u. m. szerzője nem tanít meg arra, hogy kell teremteni az észet, és hogy lehet az időt tetszés szerint megnyújtani.

Locke János 1693-ban adta „gondolatait a nevelésről.“ E könyvet most kevesen olvassák s mégis a nevelési elvekre nagy befolyást gyakorolt. Locke a nevelés céljának a jellemképzést tartotta. Ő nem hitte, hogy volnának innata ideák s azt tartotta, hogy az észet úgy lehet idomítani, mint a viaszot, de mégis elfogadta azt a tényt, hogy különböző embereknek különböző örökölt tehetségök van. „A tanítás helyes módja“ Locke szerint „az, hogy a gyermekkel megkedveltessük, azt a mire meg akarjuk tanítani s ez aztán elfoglalja őket. Legnagyobb gondot arra kell fordítani, a mi legszükségesebb, és azzal foglalkozzék legtöbbet (t. i. a tanuló), a mit az életben leginkább használhat.“ E pontnál Locke úgy áll előttünk, mint ama „természeti rendszernek“ megalapítója, a melynek legnagyobb apostola ma Spencer Herbert. Locke a csupa tanulást a leglényegtelenebb dolognak tartja a nevelés mezején s ebben megegyezik Butlerrel, a ki azt mondja, hogy a nevelésnek legkisebb része az oktatás.“

Rousseau-ban egy más, bár Milontól nagyon előtű idealistát látunk; „Émilje“ melyben az ember teljes nevelését leírja, 1762-ben jelent meg. E rendszer négy időszaka oszlik. A két első a gyermekkor, melyek a testgyakorlatra és beszédre szorítkoznak; a harmadik tizenkettőtől tizenötig terjed és a pozitív oktatás időszaka; a negyedik kezdődik tizenötöl és az indulatok megszabásával s az érzelmek nevelésével foglalkozik. Rousseau a naturalis rendszert a végletekig viszi. A könyv csaknem általában fölösleges. „De ha mégis nélkülözhetlen volna a könyv,“ mondja R. „akkor én csak egyet ajánlhatok. Ezt fogja Emil először elolvasni. Jó darabig ez lesz a könyvtára, és abban mindig első rangu helyet foglaland el. Mi tehát e csodálatos könyv? Aristoteles? Plinius? vagy Buffon? nem, mert ez Robinson Crusoe. Ebben van a naturalismus magva; abban a nevelésben, a mely a Robinson Crusoe rendszerén alapszik. Mielőtt elhagynók Rousseaut, érdekesnek tartjuk megjegyezni, hogy az, ki oly atyai indulattal beszélt fiáról, az tényleg minden gyermeket születésök után azonnal elhagyta és lelenkházba küldötte és soha többé nem is látta őket. A nevelési philosophusok sorozata benne nyert legalább is egy képmutatót.

Tattersall H. után.

Boros György.

(Vége köv.)

A félelemről.

V.

A félelem paedagogiai szempontból.

(Vége.)

Féljen-e a gyermek szüleitől, tanítójától, a társadalom törvényeitől? Szerintem féljen, de e félelem legyen hasonló az Isten félelemhez. Együtt járjon vele a szeretet, tisztelet; érezze a gyermek, hogy azok felette állók; erkölcsi érzete mondja meg, hogy jók. Mindezt elérjük, ha mi is szeretjük őket, jót teszünk velük; ha látják, tudják küzdelmeinket a nemesért; ha ismerik harcunkat a megélhetésért. Mig a tanító szava szent: addig rendkívüli hatást tesz tanítványaira, ha saját élete nevezetesebb mozzanatait elbeszéli, de csak úgy, ha azok szépek, nemesek, igazak.

Féltékeny arra lehet valaki, a mit magára nézve fontosnak, becsesnek tart. A szépre, jóra legyünk féltékenyek s hogy ezek lehessünk, ismerjük meg valóban azokat. Becsületére ne legyen féltékeny a gyermek? Hadd tanulja meg, hogy becsület nélkül sehosem boldogul, az iskolában sem. Tanulja meg az élet példái-ból, hogy becsülettel lehet sok mindent szerezni, de ezekkel azt sohasem.

Istent félnünk kell mindnyájunknak. Az örök igazság ő nélküle nincs. Tudja meg a gyermek, hogy van igazság földön és mennyben s hogy az igazat tisztel-nünk, szeretnünk kell. A ki erre képes, az féli is, a ki nem, abban Istenfélelem nem lehet.

Mindebből vonjuk le a következőket:

1. A félelem bármely neme álljon az örök szép, igaz és jó szolgálatában; ez érzelmeket fejlesztve hatunk s hassunk amarra.

2. Az életkedv, a testi egészség, a társadalmi, anyagi jóllétre törekvés indítson félelemre, tartózkodás-ra mindattól, mi ezek ellenére van vagy lehet. Ovatos-nak lenni: erény.

3. A félelem érzelme párosuljon a józan értelem-mel; nem kell tehát amaszt túlfokozni.

4. Ne tanítsunk soha a képzelet torzszülötteitől, rémeitől való félelemre; ezt pedig akkor tesszük, mi-dőn a képzeletet ily irányra nem vezetjük, vagy ha már ott van, az értelem és ész fejlesztése által ily irány-ról végképen letereljük.

5. Közvetlenül sohasem kell félelemre nevelnünk, hanem csak közvetve, még pedig nem rémes mesék, ha-mis ráfogások, hazugságok, ámitások s a jövő túlkomor festése, hanem a józan előre látás s a fönnebb elsorol-tak által. —

A félemlítés azon módjai, melyeket az iskola leg-nyakrabban alkalmaz, következők:

1. A rendes hang leeresztése, mely a titokzatosság, szokatlanság által hat kiválólag.

2. A rendes hang felemelése, mely az erő ál-tal hat.

3. Érzelmes, indultatos hang.

4. Hirtelen szünetelés beszéd közben.

5. Merő nézés.

6. Rosszaló tekintet.

7. Fenyegetés ujjal.

8. Kopogás.

9. Megszólítás.

10. Intés.

11. Figyelmeztetés a bekövetkező kellemetlen-ségre.

12. Erős festése a bekövetkezendő rossznak.

13. Bentmarasztás határozatlan időre.

14. Mint legerősebb s legutolsó felemlítés: a testi fenyíték.

Általában félemlít minden, a mi a félelem okai-ról szóló fejezetben elmondottak közé sorolható.

Tudnunk kell, hogy a szokatlanság fokozza a fé-lemlítést, a megszokottság ellenben elenyészt. Nagyon gyakran használunk tehát már ezért sem lehet a fel-sorolt módokat.

A tanítót megrabolnunk nem szabad. A hosszabb időt igénylő félemlítéseket tehát vagy tanóra előtt, vagy után kell alkalmaznunk a körülményekhez képest; in-kább után, mint előtt, mert ez utóbbi esetben a követ-kezmény okvetetlenül gátolni fogja tanításunkat.

Igaz ugyan, hogy minden kormányzás az erő el-vén nyugszik, s így az iskolai is, de az párosuljon min-dig szeretettel, részvétellel, józansággal és igazsággal. Ezeket tartsa meg a félemlítés is.

A mi a testi fenyítést, mint félemlítést, illeti: ok-szerűnek kell tartanom, mert a testi kellemetlen érzel-mek a lelki életre befolyással bírnak; e mellett a ta-pasztalat igazolja, hogy az sokszor czélszerű is, és ki-vánt eredményre vezet. Én tehát el nem törölhetem sentimentalis paedagogusaink minden lármája, lenézése daczára sem; de csak legutolsó esetben ajánlom s in-kább szeretném, ha nem a tanító, hanem a szülő vagy más valaki hajtáná végre.

Ugy lehet, Önök még mindig adósnak tartanak engem a hogyan kifejtésével. — Legyenek kegyesek azonban elgondolni, miket mondtam a félelem mai al-kalmazásáról s mik által akarok én arra nevelni ezen-tul: ekkor úgy hiszem, fölmentenek e tartozás alól.

Sajátságos. — Félelemről szólok s be kell valla-nom, hogy most már én is félek. Félek az Önök itéle-tétől. Mégis elő mertem állani! Elő, mert a félelmem nem vakító szenvedély; beláttam, hogy fölvelt tárgyam érdemi Önök s az én, általában a nevelők figyelmét; biztam, hogy ha nem elégíthetem is ki Önök várakozá-sát, kegyességük nem engedi meg a kemény lesujtolást: e két fő indok félelmem élet elvette ugyan, de magát a félelmet nem.

Most már, vallják be, Önök is félnek. Egyik at-tól, hogy én e „kegyre“ apellálással őt ítélete szabad nyilvánításában gátolni akarám, mást — tán — meg is gátoltam s e silány mű még elismerést nyer; a másik attól, hogy kemény ítélete engem elszomorít, lever; a harmadik attól, hogy elismerése engem túlkevélylyé tesz. — stb. stb. Van olyan, ki attól fél, hogy cikkemnek már vége hossza nincs.

Nem is szólok hát többet. Legyünk fölmentve mind-nyájan a — félelemtől. —

Ujfalussy.

Miként folyhat be a tanító a közegészségügy javítására?

Az egészségtől függ minden nemzetnek a jóléte! Noha ezen igazság nem új, hanem régi; az egészségügygel nem sokat törődtek elődeink, de, hála istennek, most már több gondot fordítanak erre is. De lássuk, mi az egészség. A nem szenvedő ember így foházkodik: hála istennek, nem fáj semmim! testileg ép és egészséges vagyok! Ezen hálaadásban ki van fejezve az, a mit minden gondolkozó egyéniség az egészség alatt érthet, az egészség az-a kincs, melyet pénzen megszerezni nem lehet.

A népeknek is, épen mint az egyéneknek, van egészségök, betegségeik, életök és halálok. Egyik úgy, mint a másik, szerves létének változandósága alá van vetve, s habár kicsinyek is a kártékony hatók, a káros befolyásnak a hajlam tért enged és egyiknél az egyes szervek, a másiknál kisebb-nagyobb rétege az egyéneknek megbetegül. A mint az egyéknél a betegség a külső habitusra sajátos kifejezést erőszakol, úgy a népeknek is a betegségek túlnyomósága egy sajátos kifejezést kölcsönöz.

Valamint egyesek a megbetegüléstől soha sem mentek, úgy a népek is, legyenek bár a legjobb körülmények között, habár csak időhöz kötve, múltékony és rövid tartamú e hatás, káros következményeinek mindig ki vannak téve, és ez áll különösen azon betegségekre nézve, melyeket ragályosoknak és járványosoknak nevezünk.

A népek életében nem a változó körülmények károsak, hanem ezen körülmények következményei.

A népbetegségek — pandemia — és az ivadékokra átörökölt félszepségek azok, melyek a figyelmet a közegészség ápolására felhívják. Ezen félszepségekből keletkező nyomor nem engedheti, hogy az okokat kicsinyeljük, és sürgősen int, hogy ezen okokat felkeressük és az utat az óvakodásra megmutassuk.

A mióta az emberek cseményeket jegyeztek fel a történelemben, a tömeges megbetegedések mindig uralkodtak. A biblia könyveiben olvassuk, hogy milyen borzalmat és félelmet okozott a belpoklosság, a középkori iroknál, a pestis, a fekete halál stb. Ezen iszonyú betegségeknek, hála istennek, csak a nevei maradtak reánk; de hogy el ne feledjük, és magunkat minden bajtól biztosítottaknak ne érezhessük, eleven emlékünkből van a magas hegyeket és a tengert egyaránt gyorsan átrepülő veszély, századunk legfélelmeesebb ellensége: a cholera.

Az előbbi időkben, midőn ezen csapások a világ különböző zónáin keresztülvonultak és az emberiséget számban annyira megdézsmálták, hogy a veszteséget századok alig tudták helyreépíttetni, az okot láthatatlan és mondhatnám érthetetlen indokokból eredőnek vélték. A jelen század érdeme, hogy meg tud felelni azon kérdésre, mi ezen szerencsétlenség oka. A tudomány meghatározza, hogy melyek azon testi betegségek, melyekben népünk és hazánk szenvedhet és melyek azon hajlamok, melyek a járványos betegségeknek kedveznek; továbbá, hogy mily hatást gyakorolnak a szellemi társadalmi, politikai és mindazon befolyások, melyek vagy belőlük kifolyók, vagy szomáticus egyéniségünk és létünkre hathatnak. De e mellett kijelöli a tudomány azon ellenszereket, melyeknek ismerése és alkalmazása

a népeket csaknem azon fokra emeli, hogy az egészség kívánalmainak ideális érzetével birjanak.

Németországban egy néhány évvel ezelőtt, röpiratok jelentek meg, melyek a népies egészs. tanoknak a népis-kolákban való tanítását ajánlották. Komolyan tárgyalták azon kérdést, hogy kell-e az egészségtant az iskolákban tanítani? Ha igen, milyen módon tanítsuk? Mit kell először tennünk arra nézve, hogy ezen disciplina az iskolákba bejuthasson? Ezen kérdés előtt állunk mi is. A múlt évben tartott országos tanító-gyűlés meggyőződött arról, hogy kell és a cultusminister ő excellenciája megtette a vezérlépet arra, hogy a higiénia a nép tudománya lehessen, és hogy oly elismerés- és elterjedésben részesüljön, minőt az emberiség tökéletesítése és boldogítása érdekében megérdemel.

A higiéniai ismeretek a nép közé csakis a tanítók útján juthatnak; a tanító képviselői közgyűlés a következőket tartotta szükségeseknek a megfajtásra kitűzni: 1. hogy minden egyes tanítóban a közegészségügy érdekeinek felfogásához kívánatos szakértelem a lehetőleg kifejtessék; 2. hogy az egyes tanítókat a közegészs. ügy szolgálatában azon közegek támogassák, ki az állam a közegészs. ügy öreivé rendelt. Ezen kívánatos dolgok közül az elsőnek elég volt már téve a képviselői gyűlés előtt, azzal, hogy a tanítóképzédekben a higiéniai rendszeren tanítani kellett, sőt a papnöveldeknél is már másfél éve, hogy kötelező tantárggyá tétetett. A második kívánalom nem egészen szabatos, mert nézetem szerint a tanítók nincsenek a közegészségügy szolgálatában, hivatásuk nem a szolgálat, hanem a tudomány terjesztése és ismertetése, ebben kell, ha szükséges, őket gyámolítani; de a közegészségügy szolgálói az orvosok és a rendőrség, nem pedig a tanítók.

Az országos tanítói képviselői közgyűlés előkészítő bizottsága, határozati javaslatában kéri a nagyméltóságú vallás- és közoktatási miniszteriumtól, hogy készíttessék és adassék ki országos költségen egy oly terjedelmesebb munka, melyből a tanító az egészségügyi képzettséget elsajátíthassa. Ezen kívánatra bátor vagyok a következőket megjegyezni. Ilyen munkáink már vannak; első helyen emlitem Scherman: „Test- és egészség-tan“-át, továbbá Erisman: „Egészségtan“-át, Bock „Egészség-könyv“-ét; ezeken kívül vannak még kisebb művek, melyek a tanítót nemcsak az egészség fontoságára teszik figyelmeztetést, hanem olyan vezérfonalul szolgálnak, melynek ösmerete után bárminemű higiéniai eseményről kellőleg tájékozva lehet.

Részemről sokkal fontosabbnak tartom a javaslat 2-ik pontját: egy olyan kisebb népszerű mű szerkesztését, mely az iskola-egészségügyi szabályokat tartalmazza, mert ezeket az alsóbb iskolai hatóságoknak, iskolaszékeknek is ismerniök kell. Ilyen mű irodalmunkban nincsen, mert hiszen a nem érdemelt feledésbe mentek azon régebbi művek is, melyekben igen sarkalatos egészségi rendszabályok foglaltattak.

A javaslat b.) pontja így szól: „Rendeltesék el, hogy minden egyes tanítói egyesület és testület körében a közgyűlések alkalmával évenként legalább egy oly tétel fölött határozzanak a tanítók, mely az iskolai vagy közegészségügyre vonatkozik, s hogy az ilyen alkalomkor vegyenek részt a tanácskozásban az illető járási kör orvosok is. Ezen eszme megvalósulását teljes szívemből óhajtom.”

A javaslat c.) pontja: „Fordíttassék az iskolában azon tantárggyakkal kapcsolatban, a melyek a természetet ismertetik, minél több gond az egészségtani is-

mereteknek közlésére, de mellőztessenek a betegségek orvoslására vonatkozó útmutatások.

d.) „Tűzessék ki a III. orsz. tanítói képviselői közgyűlés egyik tételéről a következő kérdés: »Mi módon kell a népoktatási intézetekben az egészségügyi ismereteket közölni?« és hívassanak fel a tanítói egyesületek és szaklapok, hogy e kérdés tanulmányozásával tüzetesen foglalkozzanak országshoz.”

e.) Tétessék a járási, illetőleg körorvosoknak feladatukká, hogy az iskolákat minél gyakrabban látogassák és vizsgálják meg, tapasztalataikról a kir. tanfelügyelőknek jelentéseket tegyenek és a tanítókat a közegészségügy érdekeinek szolgálatában erélyesen támogassák.

Előttünk állanak ezen kívánalmak egész valójukban, mint bizonyosságai annak, hogy az országos tanítói képviselői gyűlés valóban méltányolni óhajtja az egészségügyi fontosságát, tenni és cselekedve hatni, a mi nememes feladatunk lesz, lássuk, mi módon oldhatnók ezt meg.

A mi cultus-ministeriumunk az egészségügyet méltatta, a tanítók figyelmét erre felhívta és ezen disciplina terjesztését köteleességökké tette. De nem lehet eltagadnunk, hogy mi az iskolákban az egészségügyből e mai napig tanítatik, abból a tanulók még azt sem tanulják meg, hogy testöknek mi árt és mi használ.

Talán éppen ezen tudat hatása alatt kérte volt a pesti orvos-egylet a cultus-ministert arra, hogy az iskolák rendes tantárgya közé ez egészségügy is vegye fel. Nem foghatjuk reá nemzetünkre, hogy a közjóiránt érdeke ne volna. A pesti orvosok ezen kérélmre nem fogadtatott el, mit a tanulóknak tantárgyakkal való tülhalmazásával indokolhatni. De reméljük, hogy ha mi megtesszük köteleességünket, az egészségügy iránti érzék népünk közkinésévé válik, s így a fentidézett kérelem mellőzéséből sem e, nagyfontosságú tárgy kicsinylése, sem annak indolens mulasztása, nem következethető.

Én úgy hiszem, hogy értelem-fejlesztő, nemesítő anyagot az egészségügy éppen annyit ad, mint bármely más tárgy, bár indirect is tanítatik. Ez nem az önállóságot és a tiszta ítélő-tehetséget fejleszti, hanem a túlidéges izgalom ellen éppen úgy véd, mint a lehangelő közönbösség ellen. Nekünk magyaroknak egy sajátos módszert kell az egészségügy tanításánál követnünk, és ezt a legkihatóbb mértékben érvényesítenünk; nemzeti characterünk és geographiai helyzetünk egyaránt

igénylik ezt. Vegyük például a jelen óriás gazdasági és socialpolitikai munkáját, mellyel a múlt századok mulasztásait helyrehozni igyekezzünk; vagy hazánk politicalai helyzetét, vagy azon a gyors előhaladást, mely a vallás, államkerületek és községek kormányzatában újabb időben annyi javítást hozott létre: ezen újítások haladását igényelnek, mert ezekkel Európa szívében történelmi missiora válkoztunk, mely tőlünk gazdasági és katonai tekintetben egy egészen sajátos viszony megteremtését követeli.

Ha e hazában akarunk maradni, hová minket a gondviselés vezérelt, és az ellenséges népek közepette nemzeti fejlődésünk erősítésének biztosítására, a békét fentartani kívánjuk, akkor oly néperőről, kell gondoskodnunk, melyet az eshetőségek soha meg nem semmisithetnek. -- Hogy ha az angol Spencer nemzetéről azt mondja, hogy ereje a végetlenre feszíthető, nekünk is ilyenre kell nemzeti physicumunkat képezni. Ugyanő mondja, hogy a nemzeti jólétnek első feltétele, hogy az állati élet jó legyen, erre kell nekünk is minden eszközzel törekednünk.

A nemzeti egészségügy ápolára nem csak phisikailag, hanem erkölcsi tekintetben is hatványozza, az emberi hatalmat. Már Augustin mondá: „Összhangzat a szervek egészségében, annyi mint erkölcses birni“. Az újabb kor szakfőfiai névszerint Finkelburg kimutatja, hogy a magas számú halandóság, lépést tart a morális súlydéllel. Reich Eduárd állítja, hogy egy jól nevelt embernek korrektebb fogalmai vannak a jogról és kötelességről, mint a neveletlennek. Higiéniai praxis roávezet az önismeretre, önuralomra, és önségélyre. Valóban elmondhatjuk, hogy a paedagogiának és a higiénának végezeljái ugyan azok: t. i. hogy az ember természetes, mértékletes, erényes és boldog legyen. Elcélt elérnünk paedagogia és higiénia nélkül lehetetlen. Ne felejtjük el azt se, hogy a gyermekkorban az ember legkönnyebben tanul, és ezen korban a tanítás a legszükségesebb is, mert ezen korban az egészség elleni hibák a leggyakoribbak, s a kihágások ekkor boszszulják meg magukat a legkeserűbben. A higiénia habár indirect tanítatik az iskolákban, szükséges propedeutikája lesz egy nemzeti egészség-tudománynak.

Az a pár óra hetenként, mit az emberi szervezet ismertetésére fordítunk, korántsem elfecsérelt idő s e kevés új anyag túlterhelést sem okoz.

(Folyt. köv.)

Dr. Bartók István.

T Á R C A .

A z é l e t k o r o k .

Folytatás.

A fiukor.

A fiuban nyilatkozik az első harc, az egyén első vizsgálva az emberiséggel. A fiunak már egyénisége van, de az még teljesen éretlen, mely a személy való fogalmának még távolról sem felel meg. Az éretlen egyéniség e szempontjából, a mely ellentétben van a megérett emberiséggel, magyarázhatjuk meg magunknak a fiukor lélektani jelentőségét.

A fiuban már erős önérzet ébred fel, mely erőteljesebb akkor, ha ő a világgal való harcot még meg nem izlelte, és őva intő sebeket még nem kapott. Ezen gondolt, képzelt jelentősége érzetében látja, hogy a felnőttek szabadságokat élveznek, jogokat gyakorolnak. Miért ne lehetne ő is szabad? Kevesebb ő, mint ők? Kiváltságot, szabadalmat kíván magának. De éretlen még az esze, és nem látja, hogy a felnőttek jogaival ép annyi kötelességek is járnak: a kötelességeket örömezt bizza rájuk, a szabadságot magának igényli! Tartozkodás nélkül veszi magának a szabadságot — nem csupán azt, hogy titkon szivarozzon és sört vagy bort igyék. Felnőttnek érzi magát, tetteiben nagy; csak

az a kár, hogy tettei a nagy jelzöt meg nem érdemlik, mert azok többnyire esztelenségek, ostobaságok. Minden rendes fiu úgy tesz, mint az ifju csontos Siegfried, a helyett, hogy kovácsolna, az ütöt veri a földbe. Józan intésre rendszeren nem sokat ügyel. A jóságot kineveti, mint gyengeséget. Igazi gyengeséget dacz által gunyol ki. Magára hagyjuk-e esztelensége e veszélyes kitöréseiben? Az emberiségnek, különösen szülőknek és tanítóknak, tudomást kell venni e kis lázadóról, hogy ő benna az igazi egyént kiképezze. A kis daczossal szemben ez csak erőszakkal történhetik meg; az emberiség a fiuval szemben hatalom és feltétlen megadást követel. Ellentmondás nélkül alá kell magát rendelje. Más viszonynak kell lennie a gyermek és szülők, és más a fiu és szülők között. A gyermeket kényeztetik, ápolják; a kényeztetett fiu önmagának romlása. A fiuval szemben a szülők modorukat lassanként és észrevétlenül meg kell változtassák (fájdalom sokan nem teszik ezt meg!) — feltétlen tekintélyvel kell fellépjenek; ő feltétlen meghódolással tartozik. A fiunak mindenek előtt egyet kell megtanulnia: engedelmességet. Engedelmesség — ez az ő erénye.

És a legnagyobb szerencséje az, ha ezt megtanulja. Megérett egyénné az ember csak akkor lehet, ha az engedelmesség iskoláján keresztül ment. Ha a fiuval szemben a szigorot nem nevelői gyakorolják, akkor később maga az élet, saját sorsa gyakorolja azt, de mennyivel keserűbben!

A gyöngéd szülőknél ritkán találjuk meg a kellő szigorot. A bizalmosság nem egyezik meg a parancsoló akarattal, az uralkodó tekintélyvel: A családdal most már az iskola is közre kell működjenek; az atyával, anyával a tanító. De mivel a tekintélynek nem szabad családiasnak lennie, nem igen ajánlható a házi tanítóval való nevelés: A házi tanító többé kevésbé a család tagja lesz, igen ismerős, bizalmas lesz a fiuval, és akkor vége a kellő tiszteletnek. A nyilvános iskolák ellenben megőrzik e tiszteletet, s épen ebben nyilvánul nevelői jótékony hatásuk. A nyilvános iskolákban a fiu már nem a család gyermeke, hanem az, a minek fejlődési fokozata szerint lennie kell: tanuló.

A gyermek nevelése ápolás, a fiuó fegyelem. Ha a fiu nincs kellően fegyelmezve, nevelése nem teljes.

Az a hajthatatlan hatalom, melylyel a fiut fegyelmezni kell, nem gyakorol azonban természet-ellenes kényszerrel. Ennek szükségessége természetében rejlik: Birni akar valamit, a mitől fél, a mi neki imponál. Tekintsük csak a fiukat maguk közt. Nállok még az ököljog uralkodik. Közöttök az a legtiszteltebb, tekintélyesebb, kinek az erős akarat mellett erős kara is van; örömet meghódolnak neki, mint vezetőjöknek. Ezt mutatja játékaik is, ha magukra vannak hagyva. Durvaságot, gorombaságot, sőt kegyetlenséget is találunk játékaikban, (katonásdi játék). A hatalom, erőszak több előttünk, mint a jog. Így akarja ezt a fiu természetét, játszik az élet egész komolyságával, a milyen komolyságot még a gyermek játékaiban nem találunk.

A férfi a fiu előtt a szigorú, parancsoló hatalom, s természetes, hogy gyorsan megtanulja tőle a parancsolást, s azt is, s azt is, hogyan parancsolják.

A meglett férfiu a fiu példányképe, kit utánoz. Tőle veszi eszményeit. Mivel ő maga nagyon szeretne imponálni, titokban csodálja azt, ki neki imponál. S bár mennyire haragszik a szigorú atyára, és gyűlöli az erélyes komoly tanítót — később, mint felnőtt ember, épen ő reájok fog szeretettel és tisztelettel emlékezni, míg a gyenge apa és tanító csak azon óhaját költék fel, bárha másképpen bántak volna el velök.

Minél idősebb a fiu, minél inkább gyarapodik testi ereje, annál inkább lesz daczossá, makaocsá. Többet sze-

retne érni, mint a mennyire képes és a mennyi szabad. Ha már 14 éves, nem igen szereti, ha tegezik. Fellázítja az, ha iskolába kell mennie — mi szüksége van neki továbbképzésre! Ekkor már beköszöntenek a kamasz évek. Ezek a kamasz évek, a mint lélektanilag szükségesek, ugy lélektani és neveléstani szempontból a legnagyobb jelentőségűek. A nevelésre nézve ezek az évek legnehezebbek; mert egy vad erőt kell megfékezni, a mely erőt azonban sem megtörni, sem megsemmisíteni nem szabad, minthogy épen e forrongásában, pezsgésében a legértékesebb anyagot nyújtja a jövő, magasabb fejlődési, művelődési koroknak. Az önértetést sem gyengíteni, sem fokozni, csak szabályozni kell.

A kamasz fiut féken kell tartani, de kellő vigyázattal. A jóságos természet azonban legtöbbnyire maga gondoskodik arról, hogy az ifju ember ne maradjon igen sokáig kamasz. Nem éri azt el, a mit el szeretne érni, s így a tények logikája általa megtanulja azt, hogy más uton kell haladnia. Vagy kamasznak marad és naplopónak, vagy belátja: hogy a dolog így többé nem megy, s ha elismerést akar nyerni az okos, értelmes emberektől, akkor neki is értelmesen kell magát viselnie. A mint a fiuban e meggyőződés hatni kezd, megszűnik fiu lenni — ifjává lesz.

A mint a gyermek neveltlensége a fiukort jelenti, ugy a kamasz évek a közelgő

Ifjukor

előhírnökei. Az ifju, szemben a fiuval, az érettebb egyéniség, de még nem megérett. Elismeri, hogy a felnőttek szokásai, törvényei, észszerűek, józanok, helyesek, s nem kényszerből hódol meg előttök, hanem önként. A fiunak ép ugy mint az ifjunak a bevégeztet emberi természet a példányképe. A fiunak e példányképet kívülről mások adják, az ifju már önmagából választja ki. A férfi benső eszménye lett. Minthogy önként vállal magára köteleességeket, ugy most a jogokat is megkapja, a melyek a fiutól meg voltak tagadva. Azért az ifju viszonyai, körülményei inkább saját választásai szerint alakulnak, míg a fiunak azokat szülei, tanítói, gyámjai jelölték ki. A fiunak barátait, vagy jobban mondva játszótársait az iskolapad, vagy szomszédság, vagy a szülők ismeretsége jelöli meg. Az ifju maga válassza barátait, a mint hivatását, pályáját is benső hajlamból határozza meg.

A megérett férfiu az ifju mintaképe. Az emberiség céljait ismeri ugyan, de minthogy e célokat önmaga még nem érte el, természetesen nem ismeri az utakat, a melyek oda vezetnek, a zord való minden fáradalmi veszélyeivel. Az emberiség céljai, önélete czáljával együtt, a távolban állanak előtte, mint egy messzi ragyogó kárpáti hegyvidék, mely alatt ködpárákban uszik, de az ormokat ragyogó napfény csillogtatja. A távolból csak a sugárzó tetőket látja, de nem a meredek szirteket, sötét hasadékokat, nem látja azok szétszórt csontjait, kik hasztalanul törekedtek fel az oromra. A célok ismerete, az utakban való tájékozatlanság azon boldog-boldogtalan állapotba juttatják, a melyben az ember előtt minden könnyűnek, tökéletesnek, rózsásnak tűnik fel, szóval eszményinek. Így eszményit az ifju természetesen mindent: ez az ő jelleme. Mindenben az eszményit keresi. Így a barátságban is. Barátjai vannak, nem annyira személyökért, hanem a barátság eszméért. A szerelem eszményét is valósitva szereti látni, szeret, de nem a leányért, hanem a szerelem eszményeért: Szerelme marad, de lángjai változnak. Így válassza meg pályáját is azon magas eszményi szándékkal, hogy az emberiségért nagyot, maradandót tehessen. Terveket sző, a jövő ábrándos képeiben ringatózik. Minden lehető, sőt a lehetlent el akarja érni. Törekedni — ez az igazi ifju jellemvonása. E végtelen

után való törekvésében, álmai valóságában csüngve, dagad a keble, szárnyalnak a gondolatai, a lelkesedés nő — míg verszekben önti ki magát. Boldog, aranyifjúság ez! melyet nem zavarnak az üzlet, hivatal, állás, szóval a való élet lánczai.

Hol fény van, ott árny is van; hol boldogság, ott fájdalom. Az ifju terveivel a mérhetlen távolba megy, a mostoha való azonban mindig visszaüzi. Minient akar, kevéssé képes. A küzdelem, önérzete és tehetetlensége elégtelenné teszik önmagával s a világgal. A keserű való határozott jellemeivel, zord, kérlelhetlen követeléseivel nem egyeznek meg álmai eszményiségével s végtelenségével. A való élet előtte közönséges, kisszerű; s azt szíve mélyéből megveti. A fennálló viszonyokat kigunyolja, kikaczagja, a melyeket oly rossznak tart, hogy nem érdemesek arra, hogy képzelem világa által megjavitassanak. Elégületlenség sötétíti el életét, pessimista lesz. Hiában — minden igazi ifju át kell szenvedje a világ fájdalom e melancholiáját! Szenvedésteljes idő, az ellenmondás kora a való és eszmény között, és mégis boldog idő, mert oly végtelen és szabad! Az ifjut a tervek, a lángbuzgalom, az ábrándozás jellemzik — de ez állapotnak valódi mivélő értéke is van reá nézve. Mert ha legtöbb eszménye nem is valósult, már az a tény, hogy azokat birva, gondolatait gazdagította, érzéseit nemes tüzben tisztította, oly tőke, a mely a férfinak nem csupán kellemes emlékeket, de kamatokat is fog hozni.

A mi az ifjuban feladat, s annak is marad, azt meg kell oldani.

(Folyt. köv.)

Czirják Albert,

IRODALOM.

Népiskolai olvasókönyvek.

A kolozsmegyei tanító-egylet központi bizottsága által alakított könyvbíráló bizottság: Gyertyánfy István, Kiss Áron és Radó Vilmos által szerkesztett s az elemi népiskolák II., III. és IV. osztályainak szánt olvasókönyvet tüzte ki bírálatra.

Mielőtt valamely új műnek bírálatához fognánk, főfeladatunk létezésének jogosultságáról meggyőződni. Két teljesen egyenlő dolog képtelenség lévén, az új munka vagy hasonló a régihez, vagy attól merőben különbözik. Első esetben azt nézzük, melyiknek van több jó oldala; utóbbiban: helyes-e az új irány; s ezzel szükségessége is be lesz bizonyítva.

Az új mű célja a népiskola elemi 2-, 3-, 4-ik osztályaiban olvasókönyvül szolgálni, holott a népiskolának rendszeren 6 osztálya van; felteszszük tehát, hogy az 5-ik és 6-ik osztályra valók majd követik e 3 kötetecskét, mert így a munka, mint elemi népiskolai tankönyv, nem teljes. *)

Az elemi iskolában a legelterjedtebb ily munka mai nap a Gáspár-féle, a II.—VI. osztályokra 4 kötetben szerkesztett olvasókönyv, mely az ilyenmü tankönyvekhez kötött igényeket mostanig oly mérvben elégítette ki, hogy — bár keletkeztek melléte mások is — azt elfoglalt helyéből kiszorítani még eddig nem sikerült.

Indokolható-e ez?

Lássuk, melyek egy jó elemi népiskolai olvasókönyv kellekei s mennyire felel meg Gáspár ennek?

Az egész népoktatás régen az olvasás-tanításra szorított, melynek főcélja a biblia s imádságok olvashatása s megtanulása volt. Ezeken taníták is meg e művészetet vagy is mesterséget.

Később az írás és számtan is szükségeseznek ismertettek el, sőt idővel ennél jóval több is. Így keletkezett nálunk: a földrajzot, történelmet egy kis természetrajzot és természetant, — de még az egészségtan egyes főbb szabályait, sőt egy kis irodalomismertetést, tehát minden szükségeseget egyben, kisebb-nagyobb mértékben magában foglaló s legtöbbször a tanuló korát és fejlettségét tekintetbe nem vévő „Hármas Kis Tükör“, melyet ismét csak a közép- és úrirend gyermekei olvasgatának s egyedül abból meríték hazai ismer-

teiket; az olvasást már ekkor a bé-a=ba, bé-c=be-s ábéczés könyvből tanulták. A mai értelemben vett népoktatás nem létezett.

Ennek első törekvéseivel Németországban találkozunk; és mi is egyedül ennek nyomán haladtunk sokáig. Ott kapjuk 1773-ból a Rochow-féle olvasókönyvet, melynek szerzője, eltérve a pusztán vallásos művek ily célra való használatától, első volt a maga nemében, ki a nálunk is még ezelőtt rövid ideig egyedülinek felállított elvét az ily közös, ma elemi iskolai olvasókönyvnek juttatta érvényre, hogy az t. i. közhasznú ismeretek tára legyen, mely mindent magában foglaljon, a mire egy jó honpolgárnak (a nő nevelésére, taníttatására még akkor senki sem gondolt) szüksége van és mely a felnött embernek is még éveket át szolgáltatson látköre tágitására anyagot.

Ezért sokoldalúnak kelle lennie; feltételei, hogy első sorban érdeket keltő bibliai részek, énekek, zsoltárok legyenek benne, ne-hogy ezeket a vallásos nevelés érdekében külön kelljen olvasatni; mire főleg ma oly nagy szükség van; de kevesebb idő mint valaha. Tartalmazzon az olvasókönyv az élet különféle körülményeire vonatkozó elbeszéléseket, tanácsokat, intéseket, vigaszt, és erkölcsi igazságokat; szemléltetve — a mit lehet — nagyok életéből feltüntetett egyes epi-odokon; ha mindehhez természetrajzi- és tani; meg földrajzi ismeretek csatlakoznak, s irodalmunkból egyes szemelvények, mind és minden úgy előadva, hogy az a gyermek korának és fejlettségi fokának megfelelően, megkaptuk a népiskola számára a legjobb olvasókönyvet.

A feladat nem könnyű: a mégis megfelel mindennek a Gáspár-féle olvasókönyv, kivéven a tisztán vallásos részletekre a támasztott igényeket.

Ezeknek talán azért nem, mert a törvény világosan azt rendel, hogy a különböző hitvallású szülők gyermekei saját felekezeti papjai által oktassanak vallásuk tanáiban. Hanem azért minden ízében vallás-erkölcsi irányu, s ennél többet, minthogy a munka felekezeti jelleggel nem bíró népiskolának vala szánva, szerző nem is tehetett.

Hogy a nő s honleány (nemcsak a honpolgárok) kötelmeit is szem előtt tartja, nem szükséges emlitenem.

Gáspár olvasókönyve 4 kötött részből áll.

Az első kötet a II-ik osztály számára készült, s van benne 167 lapon 186 olvasmány, mind megannyi nevelő eszköze a tanítónak.

A III. osztályra való 182 lapon 125 olvasmányt tartalmaz; tehát olvasmányai már hosszabbak s azok megválasztásánál ez osztály tantervét tartja szem előtt.

A IV-ik osztály olvasókönyve 238 lapon 138 olvasmányt foglal magában, s az V. és VI-dik osztályra való 511 lapon 243 olvasmányt.

Olvasmányai a legnagyobb változatoságban követik egymást. Itt prózában mond valamit s ugyanazon tárgyról rögtön utána versben, sőt a leírást egy kis elbeszélés követi s így tovább. Mese az az népmonda s népmese aránylag kevés van benne; de az is van; s ez nem hibája.

A tárgyak különfélesége szerint vannak Gáspár olvasókönyvében:

1. Leírások, festések, 2. mesék és regék, 3. elbeszélések és beszélek, 4. oktató elem, 5. példabeszédek, közmondások, 6. dalok énekek, 7. gyermekvilág, s vallásos hangok, imák, 9 függelékiül találos kérdések.

A három felsőbb osztály olvasókönyvei annyiban bővülnek a mennyiben bennök történelmi, földrajzi, természetrajz- és tani ismereteket adó olvasmányok is vannak.

Még valamit kell-e négy kötetéről mondanunk.

Ha az elemi népiskolai olvasókönyv célja tehát a szöszegény ember gondolatvilágát kibővíteni, szemléleteit tisztázni, ezt az eddig mondottak szerint megkaptuk e műben; de célja egyszersmind az anyanyelv tanításának segédeszközévé lenni, hogy a tanuló abból a szók és szólásmódok szellemi összhangzata jelentőségének tudatára jusson.

Es ennek is eleget tesz Gáspár, a mennyiben az alsóbb osztályok olvasókönyvének szó- és mondatfüzése egyszerűbb könnyebben bonczolható, mint a felsőbbeké s a népszellem nyilvánulásait, a nép eszejárását egyes közmondásokban is tünteti fel.

Ennyi előnye van a Gáspár-féle olvasókönyvek.

De ezek mellett kifogásolni valót is találunk benne.

*) Az első osztály számára általánosan elfogadott ily könyv Gönczy Pál ábécéje.

Van egy nagyobb s több kisebb hibája, melyeken azonban egy új kiadás rendezésénél igen könnyen lehet segíteni. — Előbbi, hogy mivel a mai népiskolát, nemcsak a nép gyermekei látogatják, azért több aesthetikai érzékkel kellett volna az olvasókönyvet összeállítani; hibája, még hogy van, egy-két nem odavaló, pár tanúság nélküli, s pár különös felfogást tanusító olvasmánya; sőt olyan is, mely egyes részeiben nem elég világosan fejezi ki a gondolatot.

Máskorra tartom fenn magamnak e hibákra egyenként utálni.

(Vége köv.)

Kozma-Gesztesy.

VEGYESEK.

— Kolozsvár szab. kir. város népoktatásügyének alapota az 1882-ik tanévben. Kolozsvár sz. kir. város lakóinak száma: 28352. iskolája van 25. Tanköteles gyermek van 6—12 éves 2619. 13—15 éves: 1250. összesen = 3869. Ezek közül elemi iskolába jár 1129 fiu, 911 leány, összesen 2040. Ismétlő iskolába jár: 537 fiu, 50 leány, összesen = 587. Felső nép- és polgári iskolába jár: 194 fiu, 96 leány. összesen = 290. Magán intézetbe jár: 120 leány, összesen = 120. Középtanodába járó tanköteles 383 fiu. Összesen = 383. Az iskolába járók főösszege 3420. Iskolába nem jár 106 fiu, 343 leány, öszs. 449. Az iskolába járók vallásra nézve: r. k. 1446, g. kath. 259, gör, keleti. 34, helvét hitv. 1072, ágostai 171, unitárius 169, mózes vallású 269. Összesen = 3420. Nyelvre nézve: magyar 2974, német 132, román 312, cseh 2, összesen = 3420. Az iskolák növendékei közül iskolába jár télen, nyáron: 2919, csak télen: 501. Tankönyve volt 3113 tanulónak, nem volt 307-nek. Az iskolából kilépett 12 éves tankötelesek közül csak olvasni tanult = 0. írni és olvasni tudott 352. — Tanító van: 69, és bejáró óraadó 52. A 69 tanító közül képesített: 59, nem képesített 10; rendes tanító 56 segéd 13. Az iskolák közül saját házában volt 18, bérházban 7. Az iskola épülethez tartozott 22 tanítói lakás, 5 faiskola, 16 kert, 18 testgyakorló tér. A tantermek száma 69. Az iskolák évi jövedelme készpénzben 74217 frt; terményekben pénzértékre véve 3760 forint. Összesen = 77977 frt E jövedelem származik: ingatlan vagyomból, melynek értéke 47450 frt, jövedelme: 1836 frt; tőkepénzből, melynek összege 1825 frt, kamatja: 91 frt; tandíjból: 19558 frt, állami segélyből 14445 frt. Községi segélyből: 25153 frt, egyházi segélyből: 11506 frt., egyéb forrásból: 5388 frt. Összesen = 77977. Az iskolák évi kiadása: A rendes tanítók javadalma: 45646 frt, a segédké (és óraadóké) 11686 frt. Fűtés, tisztogatás és kisebb javításokra fordított: 5582 frt, tantermek felszerelésére: 3135 frt, szegény gyermekek segélyezésére: 632 frt, vegyes kisebb szükségletre: 1974 frt. tőkésítés, vásárlás, vagy építkezésekre: 9840 forint. Összesen: 77977 forint.

— Az erdélyi ev. ref. tanárok — folyó évi április hó 17-én és a következő napokon Kolozsvárt tartandó — értekezletének programja. Április 16-dikán este, az érkező vendégek szíves fogadtatása a pályaudvarban. Április 17-dikén reggel 9 órakor a collegium nagy termében a) Megnyitó beszédet tart Hegedűs István, a kolozsvári collegium igazgató tanára. b) Jegyző választás, a tagok igazolása, az elnök bejelentései, a napi rend megállapítása, az általános özvegy-árvai segélyalap számadásainak, s a collegiumi gyűjtemények és helyiségek állapotának megvizsgálására bizottságok kiküldése. c) Dr. Török István kolozsvári tanár felolvasása „A kolozsvári ev. ref. collegium története a XVIII. században“ című művét. d) A kolozsvári ev. ref. collegium tanügyének jelen állapotáról jelentést tesz Geréb Márton tanvezető tanár. e) Tisztelgések. f) Közös ebéd délután 2 órakor az „Ujvilág“ című vendéglő helyiségében. g) A kolozsvári egyetem chemiai intézetének megtekintése, délután 4 és fél órakor. Április 18-dikán h) reggel 8

órákor a kiküldött bizottságok megkezdik működéseiket; i) 10 órakor Váró Ferencz nagy-enyedi tanár értekezik „Az 1883. évi XXX. törvénycikkből folyó teendőinkről“, b) utána felolvas Bedőh Ázzy János marosvásárhelyi tanár „az internatusról“, l) délután 3 órától estig a helybeli tanintézetek meglátogatásai Április 19-én m) reggel 10 órakor Szilágyi Gyula nagy-enyedi tanár felolvas a „Latin nyelvi írásbeli dolgozatokról“; n) utána Dózsa Dénes szászvárosi tanár értekezik a magán tanítói rendszerről. o) Délután 3 órákor a bizottságok teszik meg jelentéseiket, az esetleg felmerülő indítványok tárgyaltnak, s a jövő évi értekezlet megtartásának helye állapittatik meg. p) Az értekezlet bezárása. q) Bucsú estély a „Stadler-kert“-ben. Az értekezlet folyama alatt a nyilvános gyűlések látogatására a tanügy barátait és az érdeklődő közönséget szívesen meghívja a kolozsvári ev. ref. collegium előljárósága.

— Meghívás. A kolozsmegyi tanító testület n. almási köre a f. egyesületi évben második rendes gyűlését Nagy-Almásán, az ev. ref. népiskola helyiségében 1884 évi május hó 7-én fogja megtartani. A gyűlésnek — a szokottakon kívül — fontosabb tárgya „az iskolai takarékpénztárak kérdésének megvitatása lesz. Előadó: Szász Károly hidalmási tanító. E gyűlésre a tagokat s általában a tanügy barátait van szerencsém tisztelettel meghívni. Nagy-Almásán, 1884. április 9. Benedek János, köri elnök.

— Meghívás. A torda-aranyos-megyei tanítótestület felvinczi köre rendes tavaszi közgyűlését f. évi ápril hó 23-án. d. e. 9 órától kezdődőleg Maros-Ludason az állami iskolában tartja meg. Tárgyai e gyűlésnek: 1. Elnöki megnyitó beszéd. 2. A múlt ülés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesítése. 3. A tagok számba vétele. 4. Agyagási Sándor f.-vinczi tanító gyakorlati tanítása a testgyakorlásból. 5. Csiky István f.-vinczi tanító gyakorlati tanítása a természet-tan köréből. 6. Végh Mátyás ily című értekezésének felolvasása: „Nézetek az elemi nép-, városi és falusi ismétlő iskolák olvasókönyvének szerkesztése felől. 7. Ez értekezésből levont tételek megvitatása. 8. A Kanyaró Mihály-féle isk. tükör bemutatása és ajánlása. 9. A gyakorlati tanítások megszemlélése-re kiküldött bizottságok jelentése. 10. Gyűjtés az orsz. tanítói árveház alap javára. 11. A központból érkezett átiratok értelmében teendő intézkedések. 12. Indítványok: a jövő gyűlés helye és idejének valamint tárgysorozatának megállapítása. E meghívással kapcsolatosan felkérem a vidéki tagtárs urakat, szíveskedjenek megjelenési szándékukat velem vagy Csiky István köri jegyző urral, legkésőbb e hó 20-áig tudatni. M.-Ludason, 1884. április 7-ikén. Végh Mátyás, köri elnök.

— Amerika iskolai beléletéből. Egyik amerikai népiskolában a tanítónő több fiut valamely csiny miatt megbüntetvén, ez által azokat maga ellen annyira felingerelte, hogy formális összees küvést képezve, olhatározták: magukat a „zarnok“ tanítónőtőllegközelebbi alkalommal megszabadítani. Ezen czélből többen ellátták magukat revolverrel és várták a kedvező alkalmat. Az „önérzetes“ yanke-csemeték szándékáról azonban valamiképen értesítvén a tanítónő, rendőrséget vett igénybe, mely az illető osztályban megejtett vizsgálat alkalmával hét darab revolvért kobozott el a 10—12 éves zendülőköt! — Hanem azért Amerikában még sem találják szükségesnek a testi büntetést az iskolában alkalmazni. Ez sértené a a gyermekek önértetét és veszélyeztetné a közérdeket!

TARTALOM. A nevelés theoriai és theoristái. *Boros György.* — A félelem pädagogiai szempontból. Befejező közlemény. *Ujfalusi.* — Miként folyhat be a tanító a közegészségügy javítására? *Dr. Bartók Istvántól.* — Tárca: Az életkorok. *Czirják Alberttől.* — Irodalom: Népiszkolai olvasókönyvek. Ismerteti: *Kozma-Gesztesy.* — Vegyesek. — Melléklet: Pädagogiai Füzetek. I. sz. Rousseau élete és neveléstana. Irta: *Rieger Imre* nyolczadik közlemény. —